

Pojetí výchovy a její hlavní rysy

Mgr. Radek Pospíšil

Pojetí výchovy

- Existuje několik typologií pojetí výchovy
- Odlišují se co do autora koncepce

A) Typologie pojetí pedagogické vědy

1. Z hlediska účelovosti - pedagogika jako *normativní, explorativní a explanační* teorie
2. Z hlediska předmětu - pedagogika jako *teorie výchovy a teorie edukační reality*
3. Z hlediska postavení mezi vědami - pedagogika jako *věda filozofující a věda sociální*

Pedagogika jako normativní teorie

- „K čemu vlastně pedagogika slouží?“
- normativní účelovost pedagogiky → pozor na přecenění (ztrácí vědecký charakter, stává se metodikou správné výchovy)
- v povaze pedagogiky, jakožto teorie vycházející z praxe a praxi sloužící, musí být zakotvena určitá složka předpisovosti, normovanosti, ideálu a vzoru
- zprostředkující, instrumentální role pedagogiky

Pedagogika jako explorativní a explanační teorie

- pedagogika je explorativní teorie → je založena na výzkumu a na poznatcích jím produkováných
- pedagogika je explanační teorie → slouží k identifikaci a objasňování jevů edukační reality, poskytuje výklad o struktuře a fungování těchto jevů (zkoumá + objasňuje)

Porovnání tradiční pedagogiky a pedagogiky moderní

- *tradiční pedagogika* – vytvářena z koncepcí předních teoretiků
přesvědčení o vhodnosti principů a modelů edukace, vytvářejí teoretické konstrukce o podobě a realizaci edukace ve školách
tyto konstrukty mají vadu → chybí opora v realitě běžné edukace, nejsou opřeny o konkrétní výzkumné poznatky
- *moderní pedagogika* – není prioritní vytváření teoretických koncepcí o ideální výchově, ale objasňování reálných jevů edukace (fungování) - pomocí exaktních výzkumných procedur
- zásadní je poznávání a vysvětlování edukační reality, ne její přetváření

B) Pojetí z hlediska názorových skupin autorů

- autoři akcentující roli pedagoga nebo společnosti (Lindner, Kádner)
- autoři akcentující osobnost žáka ve výchově (Rousseau, Montessori, Key, Steiner)
- autoři hledající těžiště v interakci pedagoga a vychovávaného (humanistická, moderní, současná pedagogika)

C) Jednostranný pohled na výchovu

- varuje před jednostranností výchovy
- pedeutocentrický model – vše podřízeno vůli vychovatele
- pedocentrický model – vše podřízeno vychovávanému
- teleocentrický model – přeceňuje roli výchovného cíle
- technocetrický model – preferuje výchovné prostředky, metody, postupy
- funkcionální model – zahrnuje do výchovy neznámé vlivy zprostředkované vnitřními i vnějšími podmínkami života

D) Další pojetí výchovy

- intuitivní pojetí – zobecnění individuálních a skupinových zkušeností vychovatele i vychovávaného
- výchova jako předmět vědy – výchova jako předmět pedagogiky
- výchova jako konkrétní společenská činnost – slouží k ovlivňování chování, jednání jednotlivce a dosažení změn ve společnosti
- výchova jako zvláštní druh socializace – záměrné formování osobnosti člověka na rozdíl od nezáměrných vlivů
- výchova jako adaptace na stávající podmínky a anticipace toho co bude – přizpůsobení se aktuálnímu stavu a předvídání//předcházení dalšímu vývoji

Základní pojmy této problematiky

- Pojmový aparát již dobře známý
- Výchova, vzdělávání
- Edukační realita, edukační proces
- Edukační prostředí, školní edukace
- Edukátor, edukant

Rysy výchovy

- výchova je konkrétní povahy a determinována (určena a vymezena)
- současná výchova je historicky podmíněný model, odpovídající podmínkách české demokratické společnosti
- výchovu chápeme jako jeden z významných činitelů rozvoje společnosti vedle činitelů ekonomických, morálních a kulturních
- nutné uvědomit si dělení výchovy dle míry intencionality na záměrnou a nezáměrnou

Konkrétní rysy výchovy I.

- Základní dělení rysů výchovy:
  - permanentní charakter
  - univerzální charakter
  - mnohostranná orientace

Permanentní charakter výchovy

- výchova je dlouhodobým, celoživotním cyklem, kterým prochází vychovávaný jedinec
- skladba výchovy – preprimární, primární, sekundární, terciární, celoživotní výchova a vzdělávání (andragogika), univerzita třetího věku (gerontagogika)
- předpokládá organicky propojit dvě základní formy výchovy, tedy výchovu druhým jedincem (heteroedukaci) a sebevýchovu (autoedukaci)

Univerzální charakter výchovy

- dotýká se každého prakticky v každé životní situaci - výchova je určena všem (zdravý, postižený, nadaný jedinec)
- internacionalizace a globalizace výchovy (orientování výchovy na problémy globální povahy a překonávání uzavřenosti výchovy)
- projevuje se v oblasti mezinárodních dohod v oblasti výchovy a vzdělávání, ve společných mezinárodních edukativních projektech, výměně učitelů a studentů, globální tématické ve VP a tvorbě mezinárodních učebnic, uznávání kvalifikačních certifikátů a srovnávání edukativních výsledků v různých zemích
- konkrétní mezinárodní projekty – TEMPUS, ERASMUS, EURYDICE, PHARE, LINGEA
- jeví se potřeba určité integrace dílčích výchovných procesů → zdůrazňuje se při spolupráci školy a rodiny
- významným integračním činitelem hodnotová orientace
- každá výchovná aktivita má svou rovinu globální, teritoriální a individuální; ve všech těchto rovinách probíhají neustále procesy diferenciativní i integrační se snahou o optimalizaci výchovného efektu

Mnohostranná orientace výchovy

- výchova se snaží připravit jedince pro základní sociální role
- rozvíjí základní fyzické a psychické kvality jedince
- dvoustránkovitost pedagogického procesu (termín vzdělávání pojmán jako výchova v užším slova smyslu)
- mnohostranně orientovat znamená rozvíjet jedince v jednotlivých oblastech kultury
- pedagogika hovoří o několika složkách (komponentech, součástech, druzích) výchovy :
  - výchova světonázorová
  - výchova tělesná
  - výchova jazyková, vědecká a ekologická
  - výchova estetická
  - výchova technická, ekonomická a pracovní
  - výchova morální, právní a politická

Konkrétní rysy výchovy II.

- permanentní charakter
- propojení autoedukace a heteroedukace
- dynamičnost a cykličnost
- univerzální a komplexní charakter
- internacionální a globální charakter
- mnohostrannost výchovy
- pluralita a integrace
- hodnotová orientace

Některé rozvíjející rysy

- **propojení autoedukace a heteroedukace** - jedinec vzdělávaný jinými osobami, směřuje k sebevýchově a sebevzdělávání; snaha propojovat tyto dva procesy co nejdříve a co nejefektivněji
- **dynamičnost a cykličnost** - výchova je otevřená a vychází (průběh) z předchozích výsledků, které se v edukační činnosti projevují
- **internacionální a globální charakter** - výchova musí mít mezinárodní charakter, vzdělávací instituce spolupracují
- **pluralita a integrace** - možnost volby vlastní vzdělávací cesty, ale i slučování, sjednocování, spojování dílčích výchovných procesů
- **hodnotová orientace** – hodnotový obsah výchovy v závislosti na historické etapě v které se výchovný proces nachází

Literatura

- BLÍŽKOVSKÝ, B. *Systémová pedagogika pro studium a tvůrčí praxi*. Ostrava : Amosium servis, 1992.
- HORÁK, J., KOLÁŘ, Z. *Obecná pedagogika*. Ústí nad Labem : UJEP, 2004.
- JŮVA, V. sen. a jun. *Úvod do pedagogiky*. Brno : Paido, 1999.
- JŮVA, V. et al. *Základy pedagogiky (pro doplňující pedagogické studium)*. Brno : Paido, 2001.
- POSPÍŠIL, R., VLČKOVÁ, K. *Úvod do pedagogiky*. ELPORTÁL, Brno : MU Brno, 2006. ISBN 1802-128X.
<http://is.muni.cz/elportal>.
- PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha : Portál, 1997.
- PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*. Praha : Portál, 2000.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 3. rozšířené vydání. Praha: Portál, 2001.
- SVOBODOVÁ, J., ŠMAHELOVÁ, B. *Kapitoly z obecné pedagogiky*. Brno : MSD, 2007.

Děkuji za pozornost